

Kártyatöredékek egy XVI. századi könyv kötéstáblájából

Tóth Zsuzsanna (Országos Széchényi Könyvtár)

A kártyák a könyv restaurálása során kerültek elő az 1519-ben kiadott mű kötéséből (Jelzetszám: Ant. 4768. OSZK. Régi Nyomtatványtár). A korabeli kötésben lévő könyv (4. kép) egyik korai képviselője az 1500-as évektől lassan megváltozó kötéstechnikának. A változás fő oka a nyomtatott kiadványok példányszá-

mának növekedésében keresendő. A nagyobb mennyiségű bekötendő könyv igényelte az új anyagok alkalmazását és más technikák elterjedését; s ez a régi, szinte könyvkötőnként változó módszerek leegyszerűsödését okozta. Egy ilyen megváltozott kötéstechnika alkalmazása, amelynek során a táblákat papírból készítették

1. kép. A bordák rögzítése a fatábla külső és belső oldalán

2. kép. A bőrkötés sérülései alól kilátszó rétegződött papírtábla

3. kép. A kártyák a tábla rétegeinek lefejtése közben

4. kép. Az 1519-ben kiadott, reneszánsz díszítésű könyv

el, tette lehetővé a kártyák fennmaradását. A könyvkötő útkeresését mutatja, hogy a papírtábla használata ellenére a készítő eleinte még csak kevéssé változtatott a könyvkötés megszokott lépésein, a tábla anyagától eltekintve szinte változatlan technikával kötötte be és díszítette a könyvet. A könyvkötő a bordák rögzítését a fatáblás könyveknél hagyományos módszerrel kezdte el, a bordákat besüllyesztette és áthúzta a táblán (1. kép). Mivel a papírtábla kiékelése a szokott módon megoldhatatlan feladat volt, a bordavégeket végül legezősítve a táblák külső felére ragasztotta. A könyv sarkának sérüléseinél már a restaurálás előtt feltűnt, hogy a tábla szétváló rétegei között másodlagosan felhasznált, nyomtatott és kéziratos lapok is vannak (2. kép). A borítóbőr lefejtése után lehetett megfigyelni a papírtábla szerkezetét. A kötéstáblákat papírrétegekből kasírozták össze, a külső rétegek egy-egy egész kéziratos lapból készültek, a belsőket pedig egymás mellé ragasztott kártyákból és kártyarétegekből állították össze. Ezzel a módszerrel feltehetően előbb egy nagyobb méretű kartont készítettek, amelyből utólag vágták ki a pontos

5. kép. A bohóc (kártya)

táblaméretet; emiatt a kártyák nagy része hiányos. A kártyákon további sérüléseket okozott a betáblázás. A kötésből kifejtett kártyákon (3. kép) a használatból eredő nyomok, szennyeződések jól látszanak, ebből következően a kártyalapok nem gyártási selejtek, hanem valamilyen ok miatt feleslegessé vált lapok, amelyeket másodlagosan is felhasználtak a táblák készítésére. Az előkerült kártyák dúcnyomással készültek és festékekkel színezettek (5. kép). A színezés szintén dúcnyomással, esetleg sab-

lon segítségével készült. A két lépésben készült fekete és színes nyomás a legtöbb helyen kissé elcsúszott egymástól. A színek közül felismerhető a zöld, a piros, a bordó, de valószínűleg kék és sárga színeket is használtak, melyek színei részben megváltoztak, részben elhalványodtak. A kártyákat két réteg papírból kasirozták össze, a hátlapként használtat külső, látszó oldalán feketére festették.

A kötéstáblából összesen 52 db kártya- és néhány kéziratrödék került elő.

Szakirodalmi csemegék az elmúlt századokból

Tallózás folyóiratokban 16. rész Iparstatisztika

Magyarországon az első hivatalos iparstatisztikai felmérést 1871-ben készítették. Az 1875-ben megjelenő Magyar statisztikai évkönyv előszavában azonban a felvételt készítő Magyar Királyi Statisztikai Hivatal is elismeri, hogy az adat szolgáltatás hézagossága és pontatlanságai miatt ezek az adatok nem teljesen megbízhatóak. A magyar korona országában másodszer 1884-ben volt a következő iparstatisztikai felmérés, amelyet szintén nem ítélték megbízhatónak, bár sokkal nagyobb felkészültséggel készítették.

A Statisztikai Hivatal munkája azonban a jelek szerint egyre tökéletesebb lett, mert az 1899-es adattevételekből már egy 20 részből álló, az egyes iparágakat külön tárgyaló kiadvány készült, amely az előző két statisztikai felmérésnek az adataira is támaszkodik. A kiadványsorozat **A magyar korona országainak gyáripára az 1898. évben** címmel 1901-ben jelent meg, ennek a XIII. füzetét a **Papirosanyag- és papirosgyártás**. A füzet négy fejezetben tárgyalja a történelmi Magyarország és a koronához tartozó Horvát Szlavónia papíriparát. Az első fejezet 1. részének címe **A papirosanyag- és papirosgyárak száma**. Ebben a következőket találjuk:

Az 1898. évben a magyar korona országában 9 papirosanyag- és 21 papirosgyár volt üzemben: az előbbieket mind az anyaországban, az utóbbiak közül 20 Magyarországon, 1 pedig Horvát-Szlavonországokban volt. E gyárak a következők:

a/ Papirosanyaggyártás:

1. Pollák Frigyes első magyar szalmaanyaggyára, Arad (1896)

2. Brassói cellulose-gyár r.-t. cellulose- és papirgyára, Zernest, Fogaras vármegye (1890)

3. Első magyar papíripar r.-t. cellulose- és papirgyára, Horka, Gömör vármegye (1884)

4. Janovitz Gyula faanyaggyára, Rochfalva, Gömör várm. (1870).

5. Rózsahegy papíripargyári r.-t. papíripar- és lemezgyára, Fehérpatak pusztá, Liptó vármegye (1883)

6. Makovitzky, Houdek és Társai papíripargyára, Kís-Olaszi, Liptó vármegye (1889)

7. Friedmann Bernát és Fia papíriparlemezgyára, Liptó-Szent-Miklós, Liptó vármegye (1886)

8. Hohenlohe-Oehringen herceg papíriparlemezgyára, Javorina, Szepes vármegye (1876)

9. Schoeller és Társa cellulosegyára, Torda, Torda-Aranyos vármegye (1891)

A felsorolásból láthatjuk, hogy ezeknek a cellulózyáraknak egyike sem volt a mai Magyarország területén. Nézzük a papíriparakat:

b/ Papirosgyártás:

1. Cs. és kir. szab. Hermanecz papíripargyár, Körmöcbánya, Bars vármegye (1830)

2. Haltrich C.G. és Fia papíripargyára, Borgó-Prund, Besztercze-Naszód vármegye (1786)

3. Kolba Mihály Fiai papíripargyára, Diósgyőr, Borsod várm. (1769)

4. Copony Márton szalma papíripar- és lemezgyára, Prázmár, Brassó vármegye (1845)